

MIHAI VITEAZUL - IMAGINE ȘI SIMBOL ÎN LUMINA FONDULUI DE STAMPE ȘI FOTOGRAFII AL BIBLIOTECII ACADEMIEI ROMÂNE

Dragoș UNGUREANU

Abstract: Among the Romanian princes, Michael the Brave is the most artistically represented by the engravers and painters contemporary with him from Western Europe. Also by the Romanian artists during the second half of the 19th century. The engravings and paintings in which he is represented, mentioned in this study, are part of the patrimonial fund of the Stamp Service, of the Library of the Romanian Academy. The large number of foreign artistic representations (12 engravings) was due to the fame that the Romanian prince gained on the battlefields of the Long War. The sources of the period, Romanian or foreign, mention the victories obtained and his deeds of bravery confirmed by witnesses. For Western artists, the prince comes directly from the battlefield and from an area, let's say, exotic, generally remote and mysterious, which recommends him for them as a model. He is victorious in the battles with the Ottomans – we are in the period of the last crusade promoted by Pope Clement VIII himself, to expel the pagans from Europe, in a stage of returning to the old medieval traditions of chivalry.

The pașoptist generation led by Nicolae Bălcescu took over Michael's image and popularized it within the project of creating a unified Romanian national state. A special mention for the portrait made by Aegidius Sadeler, considered to be the most faithful image. Victorious in the War of Independence, the Romanian army parades in front of the statue of Michael the Brave in Bucharest. The First World War - for Romanians, the War of Reunification - would also be linked to the name of the man who three centuries earlier crossed the Carpathians and entered in Alba Iulia victoriously, his feats of arms being an example and emulation for the soldiers of the Romanian army as well as for the royal family of Romania and its politicians.

Keywords: Mihai Viteazul, Aegidius Sadeler, Frans Franken, Domenicus Custos, Jonas Umbach, Hieronimus Ortelius, Giovanni Orlandi, Giacomo Franco, Transilvania, The Great Union.

Mihai Viteazul are un loc unic între domnitorii români, în primul rând, pentru realizarea Unirii din 1600, eveniment de importanță capitală pentru istoria noastră națională; în al doilea rând, pentru imaginea sa în ochii contemporanilor din afara Țării Românești, în special ai celor din Occident, imagine care a făcut să fie reprezentat artistic mult mai mult decât oricare alt voievod român. Unirea de la 1600 a produs reverberații în mediul popular românesc din Transilvania, acestea putând fi observate încă din momentul intrării sale triumfale în Alba Iulia. În acea perioadă, pentru românii ardeleni, ca populație majoritară oprimată, un principe român în scaunul Transilvaniei, un garant al unor drepturi fundamentale interzise, era un vis. După cum afirma cronicarul Szamosközy, „românii erau încurajați de încrederea pe care o aveau acum într-un principe din neamul lor”¹. Și nu un principe oarecare, ci un erou care și-a câștigat cu sabia renumele de viteaz pe câmpul de luptă prin acțiuni voluntare confirmate de martori, atuuri care conferă încredere, mândrie și prestigiu. În sine, realizarea lui Mihai Viteazul nu se compară, de pildă, cu încercarea naivă a lui Gabriel Bethlen de a realiza o Dacie calvină, desigur, sub sceptrul său (de remarcat folosirea termenului *Dacia* – ceea ce înseamnă o aliniere la o anumită realitate), la fel cum tot naive erau și pretențiile lui Sigismund Bathory, ce se dorea principe peste toate cele trei Țări Românești, în virtutea unor raporturi suzerano-vasalice rezultate din niște tratate efemere care nu însemnau nimic pentru românii din Transilvania și, cu atât mai puțin, pentru cei din Țara Românească sau Moldova. Referitor la ideea lui Gabriel Bethlen, a unei Dacii calvine, bazate, desigur, pe existența unei majorități latine pe teritoriul fostei provincii romane și al viitoarei Românie Mari – un astfel de demers nu se poate face fără fundamentul pe care îl conferă acceptul populației majoritare –, iar singurul care putea realiza acest proiect era Mihai Viteazul. Acest lucru este subliniat de către Domenicus Custos, care, în albumul său de

¹ Stephanus Szamosközy este părtinitor și dușmănos în cronică sa. Pentru el, Mihai este un pericol tot așa cum sunt și românii. Precum Cato cenzorul în Antichitatea romană, are o obsesie: „*delendam Carthago*”: „... totam Valachorum progeniem a stirpe delendam esse” („... să fie stărpit din rădăcină întreg neamul valahilor”). Faptul are o explicație ce face trimitere la realitatea din Transilvania și anume disproporția numerică dintre populația majoritară românească - care își păstra cu cerbicie valorile și tradițiile, imposibil de convertit la alte valori - și cea maghiară din care făcea parte. Deși ca ungar îi urăște pe români, nu trece asupra știrilor fără a le înregistra, informațiile fiind exacte, acestea putând fi comparate cu cele oferite de cronicarii români sau cu documentele epocii - Ioachim Crăciun, *Cronicarul Szamosközy (1566-1608) și însemnătatea lui privitoare la români*, Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1928, p. 30 și 104 (în continuare Ioachim Crăciun, *Cronicarul Szamosközy...*). Tot pentru aceasta și Jean Nouzille, *Transilvania zonă de contacte și conflicte*, București, Editura Enciclopedică, 1995.

gravuri *Atrium heroicum Caesarum regum*, Augsburg, 1600-1601, sub portretul principelui român așează următorul text: „*Si Deus, o vellet, Dacorum hic colla Michael / Eximeret Turcae, libera tota, jugo*”² (foto 2).

În mediul popular, Mihai Viteazul este cunoscut ca erou și apărător al ființei naționale. Sunt cântece populare legate de numele lui sau al camarazilor lui de lupte (Stroe Buzescu, popa Stoica din Fărcașele, Baba Novac și alții), culese ulterior de pașoptiști, în special de Vasile Alecsandri (*Cântecul lui Mihai Viteazul*). Românii din Transilvania au legat numele lui de Mitropolia ortodoxă de la Alba Iulia pe care acesta a organizat-o și întărit-o prin donații de moșii și ajutoare bănești și prin numirea unor episcopi români în comitatele ardelene. Este o dovadă indubitabilă că Unirea de la 1600 a fost făcută avându-se în vedere românitatea transilvană – fundamentul pe care îl conferă acceptul populației majoritare de care aminteam mai sus. Prin urmare, impactul a fost unul deosebit de puternic, dacă ținem cont de faptul că în Ardeal, prin cele două edicte de la Turda (1568) și Târgul Mureș (1571), confesiunea ortodoxă era considerată tolerată – „*religio tolerata*” –, statut similar în acea epocă cu al religiei mosaice, care nu înseamnă creștinism. Erau apoi recunoscute doar trei națiuni – *Unio trium nationum* –, chiar dacă a patra, cea română, era de două ori mai numeroasă decât toate celelalte trei la un loc. Mihai a solicitat în Dieta transilvană folosirea limbii române de către români în raporturile cu autoritățile centrale. Sunt chestiuni cu mult mai grele și mai profunde decât „*jugal Turcului*”, subliniat de Domenicus Custos. „*Libertatea unei națiuni nu poate fi decât națională*”, avea să spună Ion Bărnăuțiu la Blaj în 1848, unde mulțimea adunată pe Câmpia Libertății aclama „*Noi vrem să ne unim cu țara!*”. Limba și religia sunt elemente identitare și sensibile în același timp. Mihai a refuzat în acest sens propunerea vicleană a papei Clement al VIII-lea (promotorul cruciadei antiotomane și organizator al Ligii Sfinte) de a obține din partea papalității recunoașterea statutului de principe al Transilvaniei în schimbul convertirii la catolicism³. Pentru el conta imaginea în ochii populației majoritare

² „*De ar vrea Dumnezeu acest Mihail ar elibera complet grumazurile dacilor din jugul Turcului*”. Portretul se găsește la Biblioteca Academiei Române, Serviciul Stampe, Hărți, Muzică, cota: Daco-roman./GG16I/5643. Albumul cu titlu semnificativ *Curtea eroilor (Atrium heroicum)* în care Mihai Viteazul e membru, poate fi citit la Biblioteca Muzeului Correr din Veneția - <https://polovea.sebina.it/SebinaOpac/resource/atrium-heroicum-caesarum-regum-aliarumque-summatum-ac-procerum-qui-intra-proximum-seculum-vixere-aut/VEA02207675?tabDoc=tab> conține

³ Apud, Ștefan Ștefănescu, „Războiul cel Lung” (1593-1606) și resurecția românească” în *Istoria Românilor*, vol IV, București, 2001, p. 596.

din care făcea parte ca român și ortodox, atât în Transilvania, cât și în Țara Românească și Moldova⁴. Convertirea la catolicism ar fi însemnat un semnal negativ pentru populația majoritară din toate aceste trei Țări Române; Mihai ar fi pierdut acest fundament⁵, iar colaborarea cu Praga sau cu nobilimea maghiară nu s-ar fi dovedit deloc mai bună – ar fi fost în continuare un străin pentru ei. Contemporanul său Henric IV al Franței schimbase de două ori confesiunea, ultima oară pentru obținerea tronului Franței (*Paris vaut bien une messe*), însă Franța era o țară majoritar catolică, pretendentul hughenot trecând de partea majorității catolice. Măsurile lui Mihai de reorganizare și întărire a Bisericii ortodoxe ardelene au făcut ca românii din Transilvania să se identifice cu persoana sa. Mănăstirea Râmeț din Munții Apuseni, reconstruită într-o formă mai amplă de către Mihai Viteazul, a devenit ulterior unul din centrele de rezistență ale răsculaților lui Horea și revoluționarilor pașoptiști ai lui Avram Iancu⁶. A ctitorit alte biserici – la Ocna Sibiului, la Lujerdiu (în părțile Clujului)

⁴ Referitor la imaginea pe care domnitorii români din Țara Românească și Moldova căutau să o aibă în ochii poporului, trebuie amintit că fiecare domnitor de la Bogdan I și Basarab I își începea domnia cu zidirea unei mănăstiri. Era un semnal obligatoriu pe care noul domnitor trebuia să-l dea poporului la început de domnie. Conștient sau nu, papa Clement VIII când îl invita pe Mihai Viteazul să treacă la catolicism nu făcea altceva decât să-l sape la rădăcină.

⁵ Radu Greceanu, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu voievod*, în *Croniclele medievale ale României*, Prefațator, ediție îngrijită de Aurora Ilieș, București, Academia Română, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” 1970, p. 66: „nici paza cea bună a slujitorilor poate să mântuiască pre domn sau pre împărat de nu va fi mai 'nainte a celor supuși dragoste”. Către sfârșitul secolului XVI și începutul secolului XVII, sub denumirea de *slujitori* se înțelegea armata permanentă a țării care era compusă din cavalerie. Nicolo da Porta, în *Dicționarul* lui făcut pentru habsburgi, definește scurt și la obiect termenul *slujitori* ca fiind *milizie del paese*, cf. C. Giurescu, *Material privind istoria Olteniei sub austriaci*, vol II, București, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, 1944, vol. publicat de Const. C. Giurescu, p. 141. Termenul *supuși* se referă la popor.

⁶ Mănăstirea Râmeț este una din cele mai vechi mănăstiri din Transilvania, datată ante 1377 când este atestat al treilea strat de pictură interioară, realizată de Mișu de la Crișul Alb – cf. Monica Breazu, „Studiu epigrafic”, în *Repertoriul picturilor murale din România*, București, Editura Academiei, 1985, p. 49-50. Tradiția menționează ca dată a întemeierii anul 1214 și pe călugării Ghelasie și Romulus ca ctitori. Merită amintit ca sprijinitor al mănăstirii pe Radu cel Mare dar și alți principii de la București. Mănăstirea a avut de la ctitorire rol spiritual și educativ după cum reiese din plângerea adresată împărătesei Maria Theresia de către sătenii din satele Râmeți și Ponor: „Noi rămetii și ponorenii de când-s aceste două sate noi acolo la mănăstire ne-am pomenit a avea școală și dascăli și prunci de învățat și dacă ni se ia aceia, noi rămânem fără învățătură ca dobitoacele” – cf. Ștefan Meteș, *Mănăstirile românești din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1936, p. 58-59. Mihai Viteazul a investit în ea mărind-o și refăcând pictura, aducând pentru aceasta din insula Creta pe zugravii Petre Armeanu, Mina și Nicolae. Mănăstirea este legată de revoltele românilor ortodocși (neuniți) din 1759–1761 în frunte cu călugărul Sofronie de la Cioara (canonizat 28 februarie 1950, de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române) contra autorităților austriece care arestau pe cei care predica și îndemneau la revoltă contra Unirii religioase. Una din victoriile răsculaților lui Horea împotriva trupelor

și la Făgăraș. A făcut danii bisericii Sf. Nicolae din Scheii Brașovului. A dispus drept de pășunat satelor românești în locurile de pășune (drept pe care nu îl avuseseră până atunci) și scutirea de robotă a preoților români în toată Transilvania, chestiune impusă special pentru umilirea preoților ortodocși, membri ai elitei și în același timp lideri spirituali ai comunității românești, siliți să presteze muncă pe moșia unui nobil din altă comunitate și de altă confesiune⁷. Trebuie menționat că nobilimea maghiară membră a Dietei ardeleni dă dovadă de mari subtilități, apropo de *romanitate* – evită în ședințe, pe cât posibil, să folosească termenul *român* (apartenența națională), ci doar pe cel de *iobag*, termen ce desemnează un statut social inferior (totodată se amestecau lucrurile – nu toți românii erau iobagi, tot așa cum nu toți iobagii erau români), uzanță specială pentru negarea elementului majoritar care putea constitui un pericol existențial pentru minoritari. Abia în ultima Dietă întrunită la Alba Iulia, la 20-27 Iulie 1600, se face referire la preoții români și la limba română – în ceea ce privește limba și religia ca elemente identitare – și asta la solicitarea lui Mihai ca principe⁸. Românii din Transilvania îl priveau ca eliberator. Chiar de la intrarea armatei sale în Transilvania, în 1599, iobagii români s-au răsculat contra nobililor maghiari „ne mai voind să asculte de noi, au săvârșit felurite necuviințe”, după cum arată articolele Dietelor Transilvaniei⁹.

hasburgice a avut loc la Râmeți (29 noiembrie 1784). După ambele răscoale mănăstirea a avut de suferit, fiind distrusă ca represalii și din nou reconstruită.

⁷ Ioachim Crăciun, *Dietele Transilvaniei ținute sub domnia lui Mihai Viteazul (1599-1600)* București, 1939, extras din „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, Cluj, vol VII, 1930-1938, p. 20-21. Dieta de la Alba Iulia din 20-27 Iulie 1600, punctele 23 și 24 (în continuare *Dietele Transilvaniei...*).

⁸ Mai pe larg despre această chestiune, cf. Ion Lupaș, *Istoria unirii românilor*, ed. II, București, 1993, p. 99-107.

⁹ Ioachim Crăciun, *Dietele Transilvaniei ...*, p. 7. Dieta de la Alba Iulia din 20-28 Noiembrie 1599. Termenul „*necuviințe*” folosit de membrii Dietei este pentru ei unul elegant, dat fiind că iobagii în cauză erau români cum era și locotenentul imperial în persoana lui Mihai Viteazul care prezida ședința (articolul 6). Alături de iobagi sunt menționați „și unii nemeși” înrolați în oastea lui Mihai care „*au făcut pagube și au prădat*”. În ciuda faptului că Mihai a îndemnat la calm pe iobagi (trebuia să colaboreze cu nobilimea) atacurile lor la adresa nobilimii escaladează (de la „*necuviințe*” se trece la „*ucidere*”) astfel că problema este reluată în Dieta de la Brașov, 2-15 Martie 1600: articolul 5 „*Sunt plângeri mari din partea nobilimii că iobagii nu vor să mai slujească domnilor lor iar unii au început să-i ucidă*” (*Ibidem*, p. 15). În Dieta următoare – Alba Iulia, 20-27 Iulie 1600, la articolul 3: „*Iobagii și slugile tocmite ne fug dinaintea dărilor și trec între călărașii și pedestrașii Măriei Tale [...] de unde ne amenință cu uciderea și cu devastarea*” (*Ibidem*, p. 17) apoi articolul 16: „*Moșiile pustiite de foc sau de oști să fie cercetate de șpanii județelor*” (*Ibidem*, p. 19).

Dincoace de Carpați, în Țara Românească, unde nu existau aceste probleme ce îngreădeau libertatea națională și religioasă, Mihai a fost considerat tot timpul un erou demn de urmat. Faptele lui sunt consemnate de toate cronicile, și trebuie menționat, referitor la cronicarii români, că aceștia erau ostili unii altora, aparținând unor tabere inamice; Radu Popescu, de pildă, fiind dușman de moarte al stolnicului Constantin Cantacuzino. Prin urmare, faptele consemnate în cronicile lor sunt cu atât mai veridice. La aproape șase decenii de la moartea sa, unul din voievozii Țării Românești, Mihnea al III-lea Radu (1658-1659), își schimbă numele din Mihnea în Mihai, în cinstea eroului său și încearcă să-l imite pornind o acțiune antiotomană, eșuată după unele succese inițiale. Contextul internațional era diferit față de perioada Războiului cel Lung, deși pe plan intern exista aspirația generală, faptele eroului de la Călugăreni rămânând vii în conștiința populară. 300 de ani mai târziu, în plin deziderat al Unirii celei Mari, când Unirea cea Mare era un obiectiv încă neatins, ardeleanul George Coșbuc¹⁰ preia din Cronica lui Radu Popescu aproape cuvânt cu cuvânt evocarea bătăliei de la Călugăreni și o versifică în poezia *Pașa Hassan*, unde „ghiaurul Mihai”, asemenea eroilor din poemele homerice, „trecea prin șirurile de oșteni cu fulgeru-n mână”, „intra-n urdie ca lupu-ntre oi”, „doborându-l și tăind cu mâna lui pe Caraiman Pașa”¹¹ – cronicarul îl menționează pe unul dintre comandanții otomani cu nume și funcție. Victoriile de la Călugăreni, Giurgiu, Vidin, Șelimbăr sau Guruslău sunt consemnate și evocate de scriitorii străini, inclusiv de cei otomani care îl acoperă de epitete – tâlharul, afurisitul,

¹⁰ Membru titular al Academiei Române din 1916.

¹¹ Radu Popescu vornicul, *Istoriile domnilor Țării Românești*, în *Cronicile medievale ale României*, Ediție critică de C. Grecescu, București, Editura Academiei, 1963, p. 74. Victoria de la Călugăreni este descrisă de însuși Mihai în *Memoriul* său către ducele Toscanei, în care își descrie faptele de 1593 la 1600 - *Memoriu* descoperit în Arhivele Florenței de Angelo Pernice și publicat în „Archivio Storico Italiano”, 1925, sept. 10, an LXXXIII, seria VII, vol. III, p. 249-297, sub titlul *Un episodio del valore toscano nelle guerre di Vallacchia alla fine del secolo XVI*. Despre importanța acestui *Memoriu* cf. Nicolae Iorga, *O istorie a lui Mihai Viteazul de el însuși* în „Memoriile Secției Istorice ale Academiei Române” seria III, tom. V, mem. 9. Potrivit lui Mihai Viteazul „*appicai con loro la battaglia di tal maniera che quella duro tutto il giorno, dove feci grandissimo danno a essi Turchi et con vergogna a Sinan Bassa, di modo che in quella giornata l'istesso Sinan Bassa casco da cavallo in un grandissimo fango, di dove a gran fatica fu liberato, a tal che in quella battaglia sono stati morti quatro Bassa et sette Sangeacchi, et habbiamo aquisato quindici pezzi di Artiglieria et uno standardo verde del loro Profeta Mahumetto, assai stimato dal loro et molto riverto il quale mandai riverito a S.M. Crea*”, vezi și Ioachim Crăciun, *Cronicarul Szamosközy*.... Tot conform *Memoriului*, Caraman Pașa (pomenit de Radu Popescu mai sus) moare tot de mâna lui Mihai însă la 21 octombrie 1595 la Nicopole „*dove il Caraman Bassa fu ammazzato et Hafiz Bassa con stenti si salvo*”, *op. cit.*, p. 32.

vicleanul, răătăcitul, nelegiuitul, răufăcătorul, blestematul – dar în spatele acestor epitete se simte admirația.

Implicarea lui Mihai în *Războiul cel lung*, dintre Liga creștină și Imperiul otoman l-a evidențiat nu doar ca erou și strateg pe câmpul de bătaie (o victorie nu se obține doar cu eroism), dar și ca diplomat, devenind cunoscut la curțile monarhilor europeni. Până la el, în Occident nu se știau prea multe lucruri despre Țările Române, români și voievozii lor. Literatura vremii din spațiul european (broșuri, gazete, foi volante, *avizzi*, *Newe Zeytungen* etc.) începe să-l identifice cu numele poporului său. În Italia, Mihai devine *Il Vallacco*. Este un *condottiere*, un adevărat Principe al lui Machiavelli, „viteaz ca Achille și viclean ca Ulisse”. Amănuntul acesta poate trece neobservat, dar el semnifică o schimbare importantă care trebuie luată în calcul. Papa Clement VIII, promotor al ultimei cruciade și organizator al Ligii Sfinte, îl îndeamnă să adere la Ligă, făcând apel la originea latină a sa și a poporului său¹². Situația internațională era complicată; practic avem de-a face cu un război european și chiar mai mult, dacă luăm în considerare și Persia aflată în conflict cu Imperiul otoman. Geografic vorbind, Țara Românească se afla în epicentrul acestui război în care participanții schimbau taberele pe nesimțite. Principele ei făcea parte dintr-o coaliție și avea de înfruntat coaliții. În cadrul Ligii Creștine avea de trecut piedici; de ignorat orgolii – Sigismund Báthory (caracter slab și influențabil dar, în același timp, închipuit – avea 18 ani când a devenit principe - despre care Mihai spunea că „*nu știa ce face și ce vrea*”¹³), apoi Giorgio Basta

¹² „...*De te autem audivimus, quod animo magno es, et de populo tuo accepimus, quod a Latinis atque Italīs prognatiestis, quo magis credendum est, vos gloriam maiorum vestrorum appetentes et avidos esse: sed illud magis vos excitare debet, quod Christianos vos esse, et salutiferae Crucis Vexillum vos sequi profiteamini [...] Datum Romae apud S. Petrum etc die VIII Novembris 1593 Pontificatus nostri anno secundo*” – Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la Istoria Românilor*, vol III, 1575-1599 cu portretul lui Mihai Viteazul, București, 1880, p. 175. Autorul, un înfocat revoluționar pașoptist, așează portretul lui Mihai făcut de Sadeler pe pagina următoare paginii de titlu. Despre importanța Unirii făcute de Mihai Viteazul și impactul ei asupra românilor, vezi și Adolf Armbruster, *Romanitatea românilor – istoria unei idei*, București, 1993, p. 141-159.

¹³ DRH, B, Țara Românească, vol XI (1593-1600), București, 1975, p. 499 („...*ze niewiedzal czo czyni y czo chce*”). Ca exemplu pentru caracterul lui Sigismund Báthory: *Novo avviso della resolutione fatta per il serenissimo prencipe di Transilvania di restituire quella Prouincia al Impero Romano. Per avviso certo, che si ha d'Alba Giulia delli 6 Aprile 1598*. Pubblicato per Domenico Amici Anconetano con licenza de' superiori. In Roma, appreso Nicolò Mutio, 1598 – vezi și Dragoș Ungureanu. *La prima abdicazione del prencipe transilvano Sigismondo Battory: una testimonianza coeva*, în *L'Europa Centro-Orientale e la Penisola italiana: quattro secoli di rapporti e influssi intercorsi tra Stati e civiltà (1300-1700)*, a cura di Cristian Luca, Gianluca Masi e Andrea Piccardi, Brăila-Veneția, 2007, p. 167-182. La fel, Ioachim Crăciun, *Cronicarul*

(invidios, oportunist, răzbunător și de neîncredere – a se vedea rolul său în „episoadele” Ștefan Jósika și Baba Novac¹⁴); era obligat la concesii politico-diplomatice și economice – *Pacta et conventa* și „*Legătura lui Mihai*”, ambele fiind condiționări pentru continuarea războiului. Bătălia de la Guruslău este edificatorie pentru caracterul multinațional al conflictului. Pe câmpul de luptă se aflau în tabăra lui Sigismund: transilvăneni, polonezi, moldoveni, cazaci, turci și tătari, cu alte cuvinte ortodocși, catolici, calvini, lutherani și musulmani laolaltă. De partea armatei lui Mihai formate din oșteni români erau trupele habsburgice

Szamosközy..., p. 110-111; Karl Neugeboren, *Handbuch der gheschichte Siebenbürgens*, în *Mihai Viteazul în conștiința europeană*, vol III, p. 118; Andrei Veress, *Nunții apostolici în Ardeal (1592 – 1600)*, în „Academia Română, Memoriile secției istorice”, seria III, tomul VIII, mem. 13, București, 1928, p. 40. O căsătorie nereușită, eșuată, trei domnii încheiate fiecare cu abdicare, prima începând cu condamnarea și uciderea vărului său Balthasar Báthory și fuga în Polonia a altor doi veri, Ștefan și Andrei Báthory (viitorul principe în favoarea căruia a abdicat a doua oară), aflați și ei pe lista neagră. De unde începuse ca un înfocat adversar al Înaltei Porți și doritor să elibereze Constantionopolul, pentru care ideal și-a ucis vărul și o parte din colaboratori, a ajuns să lupte alături de polonezi, aliați ai Înaltei Porți, pe care mai înainte îi acuzase că-i luase Țara Moldovei peste care se credea stăpân. Opinia habsburgilor vis a vis de carcaterul negativ al lui Sigismund vedem în Cf. Johann Christian von Engel, *Geschichte des Ungarischen Reichs und Seiner nebenländer*, în *Mihai Viteazul în conștiința europeană*, vol III, București, 1984, p. 54 și 66; Karl Neugeboren, *Handbuch der gheschichte Siebenbürgens*, în *op. cit.* vol III, p. 117-119; Willibald Stephan Teutschlaender, *Michael der Tapfere. Ein zeit und Charakterbild aus der geschichte Rumäniens*, în *op. cit.*, vol III, p. 363 și 365 - cu ocazia primei abdicări, Michael Weiss, senator brașovean, pune în gura trimisului lui Maximilian următorul vers batjocoritor: „*astăzi e patru aprilie / Nebunul e trimis încotro voiește*”. Consilierul imperial István Illésházy are o altă părere despre Sigismund: „*El pleacă în exil, în lume, asemenea lui Cain, din cauza sângelui nevinovat pe care l-a vărsat*” - p. 370. La Praga, Sigismund „*era socotit doar un bufon, dar un bufon suspect care trebuia ținut sub pază*” - p. 375 și 376.

¹⁴ Cancelarul Transilvaniei Jósika a fost arestat de comisarii imperiali în fața lui Sigismund Bathory sub acuzația de trădare în cazul primei sale abdicări, principele decizându-se de principalul său colaborator - altă dovadă de slăbiciune a lui Sigismund ca principe, mergând până la penibil (vezi nota anterioară). Nu putea fi legal pus sub nici o acuzație într-un-cât Jósika nu trădase pe nimeni, hotărârea preluării Transilvaniei nefiind votată în urma unei adunări în plen a Dietei, având în vedere o așa importantă ordine de zi, cum este acceptarea unei administrații străine ca națiune dar și ca religie, dacă așa ceva poate avea statut legal. A fost decapitat la porunca lui Basta, furios că Sigismund se întorsese de la Ratibor pe furiș și fusese imediat recunoscut principe a doua oară de către Dietă, în dauna sa și dornic de a da un exemplu nobililor ardeleni, răzvrătiți acum contra habsburgilor. În privința lui Baba Novac, lucrurile sunt și mai cinice. Pentru că Mihai Viteazul nu-l mai putea plăti după înfrângerea de la Mirăslău, comandantul sârb, mercenar de profesie, s-a dus să-și ofere serviciile lui Basta. Acesta, după ce inițial îi dăduse misiunea de a apăra frontiera Transilvaniei dinspre pașalâcul Timișoarei (zona Aradului), ca să se înțeleagă cu nobilii maghiari să voteze în Dietă recunoașterea suveranității habsburgice și pe el ca guvernator, l-a arestat și l-a predat lor. Chiar și pentru acele vremuri, modul în care nobilii maghiari au hotărât să fie executat Baba Novac nu poate fi făcut decât de niște minți bolnave. Deși le făcuse nobililor maghiari pe plac, Dieta l-a ignorat total pe general alegându-l principe tot pe Sigismund.

formate din unități de bavarezi, valoni, austriecci, saxoni, cehi. Am putea spune că a fost o bătălie a națiunilor. Deși Polonia nu se afla în conflict deschis cu Liga creștină, ea își urmărea propriile interese, fiind *de facto* în tabăra otomană, în virtutea „păcii veșnice” cu Înalta Poartă. Era un neutru activ, sprijinind militar pe Andrei Báthory în Transilvania, pe Ieremia Movilă în Moldova și pe Simion Movilă în Țara Românească contra lui Mihai Viteazul¹⁵. Cucerirea Transilvaniei și înscăunarea sa ca principe erau singura soluție¹⁶. Amploarea războiului *cel lung* și victoriile obținute de Mihai Viteazul este principalul motiv pentru care ajunge să fie cunoscut la curțile europene, până în Franța și Spania, și pentru care chipul său să fie reprezentat în pictura și gravura europeană ca nici un alt domnitor român.

Campania din 1599 soldată cu recunoașterea de către Dietă a lui Mihai Viteazul ca locotenent imperial al Transilvaniei (*de jure* pentru că *de facto* Mihai era principe al Transilvaniei¹⁷) poate fi dată ca exemplu în lucrările de

¹⁵ Regele Sigismund III Vasa amintea mai târziu sultanului Ahmed I printr-un sol trimis la Poartă, rolul polonilor în înlăturarea lui Mihai Viteazul și înlocuirea lui cu Simion Movilă în Țara Românească, menționând că n-a aderat la Liga creștină deoarece „*am prețuit mai mult prietenia împăratului turcesc*” precum și despre „*Mihai pe care oștile noastre l-au dat jos din cărca turcilor*”, Ilie Corfus, *Documente privitoare la istoria României, culese din arhivele polone*: Vol II, *secolul al XVII-lea*, București, 1983, p. 89-91; Constantin Rezachevici, *Cronologia domnilor din Țara Românească și Moldova*, vol I, *Secolele XIV-XVI*, București, Editura Enciclopedică, 2001, p. 326.

¹⁶ Giorgios Palamedes, slujitor al lui Mihai Viteazul notează: „*Ardealul este puterea Munteniei [...] și când Mihai era în vreo încurcătură, alerga acolo și lesne se păzea*” considerând că fără Transilvania „*Muntenia n-are atâta putere să se împotrivească*” – N. Simache, Tr. Cristescu, *Doi cântăreți greci ai lui Mihai Viteazul: Stavrinós și Palamed*, Ploiești, Tipografia Presa noastră, 1943, p. 71.

¹⁷ *Principe sau locotenent imperial?* Sunt, desigur, două termene separate fără legătură. Principele este un monarh, unsul Domnului, al treilea în ierarhia monarhilor după rege și împărat, dar suveran în principatul său. Desigur, un principe sau un rege era *suveran*, dar putea să aibă ca *suzeran* monarhul unui stat mai puternic (cazul principilor români care îl aveau pe sultan de suzeran). Locotenentul imperial (guvernator sau locțiitor al împăratului) era doar o funcție vremelnică acordată de un suveran (Rudolf II în speță). Mihai Viteazul semna documentele și ca principe dar și ca locțiitor. Documentele interne sau cele adresate Curții imperiale începeau cu formula „*Nos Michael Valachiae Transalpinæ vaivoda Sacratissimæ Caesaris Regiæque Majestatis Consiliarius per Transsilvaniam locumtenens & eiusdem cis Transsilvaniam partiumque eadem subiectarum fines exercitus generalis capitaneus*” (Biblioteca Academiei Române deține un astfel de document – Diplomă de înobilare și blazon conferită de Mihai Viteazul, domn al Țării Românești și locotenent imperial pentru Transilvania, lui Gheorghe Ciocănești, castelan al cetății Jidioara, și fraților săi: Nicolae, Ioan și Petru; 1600 februarie 18, Alba-Iulia – cota: Doc. Ist. CCCI/1) iar documentele ce n-aveau legătură cu Dieta Transilvaniei și Curtea de la Praga începeau cu „† *Din mila lui Dumnezeu, Io Mihail voievod, domn al Țării Ungrovlahiei, al Ardealului și al Țării Moldovei*”, ambele categorii fiind semnate ca atare. Prin

specialitate privind strategia militară. S-a mers pe un plan stabilit dinainte, secretul a fost păstrat, surpriza a fost totală; armata Țării Românești a intrat prin mai multe părți, îngreunând mobilizarea trupelor ardeleni; s-a făcut o joncțiune la Șelimbăr; în ciuda faptului că armata lui Andrei Báthory era superioară, bătălia a decurs bine, fiind capturat în toiul luptelor inclusiv *le commandant en-chef* (cum se exprimă bonjuristul Bălcescu) al armatei ardeleni Gáspár Kornis, mâna dreaptă a principelui Transilvaniei. Mihai Viteazul s-a evidențiat încă o dată oprind o retragere dezordonată a unor trupe ale sale, preluând conducerea acestora, reorganizându-le și declanșând în fruntea lor atacul decisiv, la fel ca la Călugăreni și în alte bătălii. Nicolae Bălcescu citează în perioada pașoptistă din discursul lui Mihai adresat trupelor sale pe care le-a oprit din retragere și le-a reorganizat pentru atacul decisiv:

„Ce va să zică această spăimântare neobicinuită care vă face să vă scape din mâini o biruință câștigată? [...] Voi dați pas unui dușman îngrozit și pus în risipă a-și aduna puterile. Unde sunteți voi vitejii mei oșteni care odinioară ați pustiit Bulgaria și care ați zdrobit armile lui Ahmet și ale lui Caraiman? [...] Nu vreți oară mai bine a dobândi astăzi slava decât o vecinică necinste?”¹⁸.

Este imaginea pe care pașoptiștii o aveau despre Mihai. Giorgio Tomasi, secretarul lui Sigismund Báthory, îl compară cu Hannibal, dar adaugă că n-a pierdut vremea după victoria de la Șelimbăr, ci a mers direct la Alba Iulia (așa cum Hannibal după Cannae ar fi trebuit să meargă direct la Roma)¹⁹, unde a intrat triumfal prin poarta Sf. Gheorghe (foto 25). Aceeași tactică a folosit-o anul următor și în campania din Moldova, pentru înlăturarea lui Ieremia Movilă și a polonilor: atac prin două părți, dinspre Transilvania și dinspre Muntenia – cu orar, cu puncte de joncțiune, în final, principele Moldovei scăpând cu fuga în Polonia. Rapiditatea este cuvântul care caracterizează cele două campanii²⁰,

asta, Mihai înțelegea să nu-i irite pe Rudolf II (de la care vroia fonduri pentru întreținerea armatei) și pe nobilii ardeleni cu care era nevoit să colaboreze și care l-ar fi părât împăratului.

¹⁸ Nicolae Bălcescu, *Românii sub Mihai voievod Viteazul*, vol II, București, 1965, Ediție Andrei Rusu, București, Editura Albatros, p. 117-118.

¹⁹ Giorgio Tomasi, *La Battorea di monsignor Giorgio Tomasi protonotario apostolico, distinta in due libri*, con privilegio & licenza de' superiori, In Conegliano: per Marco Claseri, 1609, Libro secondo, p. 51; Giorgio Tomasi, *La Battorea*, în *Călători străini despre Țările Române*, Supliment II, București, Editura Academiei, 2016, p. 76.

²⁰ Ioannis Bisselius, „Conținut istoric al faptelor celor mai însemnate din vremea noastră împărțite în câteva septenii”, în *Mihai Viteazul în conștiința europeană*, vol II, București, Editura

adăugând aici și o bună cunoaștere a situației interne din cele două țări – poziția sașilor, secuilor și românilor (ca populație majoritară) față de coroana transilvană, modul de mobilizare a trupelor, concepția de luptă a comandanților, punctele de rezistență, dotarea, părțile slabe etc., tot ce trebuie luat în calcul pentru obținerea succesului. Observăm că armata moldovenească nu a ripostat sau a trecut de partea lui Mihai (e vorba de conștiința de neam și limbă, bine conturată la români în toate perioadele istorice), că în Transilvania iobagii se înrolaseră în oastea sa, tot așa cum și secuii trecuseră la Șelimbăr de partea lui (se răsculasera – Andrei Báthory le-a căzut victimă), iar judele din Brașov, Herschel Balint, nu și-a înștiințat principele de sosirea trupelor române²¹ și, după victorie, reprezentanții Brașovului în Dietă l-au votat ca locotenent imperial.

Sunt fapte care îl scot în evidență pe Mihai Viteazul și care, la urma urmei, au făcut să fie primit în audiență de către Rudolf II după Mirăslău. Mai mult, Rudolf II aprobă planul de înlăturare a lui Sigismund Báthory pe care Dieta ardeleană îl confirmase a treia oară ca principe și în care Mihai a avut rolul principal. La Guruslău atacul decisiv a fost condus de Mihai, tot el a capturat cele mai multe steaguri din armata lui Sigismund – 110 la număr și acestea poloneze, moldovenești, turcești și tătare. Ca dovadă a notorietății de care se bucura în rândul contemporanilor și referitor la bătălia de la Guruslău este și manuscrisul Mscr. Dresd. G.81²² (din Dresda), care ne oferă o înfățișare

Academiei, 1984, p. 301: „*valahul nimic nu ura mai mult decât întârzierea*”. Rapiditatea este una din condițiile obținerii victoriei în război - chestie de teorie.

²¹ Stephanus Szamosközy, *Istoria Transilvaniei, 1598-1599, 1603*, în *Mihai Viteazul în conștiința europeană*, vol II, București, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, Editura Academiei, 1984, p. 168. Judele trimisese o scrisoare lui Andrei Báthory, când armata română era deja acolo, în care îi spunea că: „*peste tot e liniște și pace [...] și dacă se va întâmpla ceva deosebit se va strădui să aducă la cunoștința principelui*”. În caz că armata română ar fi fost totuși observată (o armată e greu de ascuns), judele a menționat în scrisoare „*prezența unor detașamente de polonezi* (polonezii îl sprijineau pe Andrei Báthory) *în preajma așa numitei Sita Buzăului* (adică pe unde au intrat românii) *care se plimbau pe acolo dar nu cu intenții dușmănoase nici pentru oameni nici pentru animale*”. Se observă desigur intenția și înțelegerea anterioară a brașovenilor cu Mihai, cauzată de politica neinspirată a cardinalului de a-i forța pe sași să treacă la catolicism – cf. Nicolae Bălcescu, *op.cit.*, p. 93-94.

²² Manuscrisul se găsește la Secția Incunabilelor a Staatsbibliothek din Berlin; este digitalizat și poate fi vizionat pe pagina web:

https://digital.slub-dresden.de/werkansicht/dlf/510864/1?tx_dlf%5Bdouble%5D=0&tx_dlf%5Bpagegrid%5D=1&tx_dlf_pagegrid%5Bcontroller%5D=PageGrid&cHash=e180c53a02a9a8628febd2fbb20c9a6b

fidelă a celor 110 steaguri²³. Manuscrisul, datat 21 August 1601, este destinat ducelui elector Christian II al Saxoniei și are, prin urmare, caracter oficial, fiind legat în pergament, cu supralibros aurit, stema ducală și inițialele C.H.Z.S.C.F. – Christian Herzog zu Sachsen Churfürst. Faptul că este vorba de o comandă pentru ducele Saxoniei (Georg Puchner era șeful arsenalului din Dresda, nu cel care pictează) duce la ipoteza ca la Guruslău să fi participat și trupe saxone încadrate în armata imperială, ducele dorind să aibă imaginile steagurilor capturate, acestea fiind deținute de împărat. Manuscrisul cuprinde un număr de 118 file *in folio* și are reprezentat portretul lui Mihai Viteazul al lui Sadeler (foto 1). Steagurile sunt reproduse în acuarelă. Acestea sunt: un tui tăăresc, un steag al lui Ieremia Movilă a cărui reproducere fotostatică de pe pagina manuscrisului se află în fondul patrimonial al Cabinetului Stampe, Hărți, Muzică al Bibliotecii Academiei Române²⁴ (foto 16), 72 de steaguri de cavalerie *Reutter Fahnen* și 36 steaguri de infanterie *Landts Knechts Fehlein*. 35 de steaguri poartă efigia familiei Bathory – colții de mistreț. Există două steaguri ale Brașovului (coroana și trunchiul cu rădăcini), unul cu stema Sighișoarei și altul cu cea a Târgu Mureșului. Titlul manuscrisului este elocvent: „*Contrafactur der Ritter und Landsknecht-Fahnen welche in der Siebenbürgischen Schlacht durch Gottes Gnädige Hülffe unndt Rittermesziger Handt seindt eröbert worden, und der Rom: Kay: Mayt durch eigner Pottschaftt auf der Post vom Herrn Michael Weida und George Basta seind zugeschickt undt zum Triumph Dienstagk nach Laurentij, ufs Kayserliche Schloss gebracht Ihre Kay: Mayt: umf Platz durch Verordnete Persohnen öffentlich presentiert und vorgetragen wurdten uber solcher Victoria Ihr Cay: Mayt: undt menniglich erfreuet und Gott vor solche glückliche Victoria gedancket haben. Wie ich solche Triumph Fahnen selbsten gesehen undt meinem gnedigsten Churfürsten und Herrn Harzogk Christian zu Sachszenn will under thenigst uber Antwortt haben mich der selben gnaden beuhrlend etc. E[uer] Kurf[ürstlichen] G[naden] unterthenigster gehorsammer Georg Puchner Zeugwart m. p. Anno 1601. In*

²³ Constantin Karadja, *Steagurile cucerite de Mihai Viteazul în lupta de la Guruslău din 3 August 1601*, în *Memoriile secțiunii istorice ale Academiei Române*, Seria III, Tom. XIV, Mem. 6. După victorie Basta a cerut steagurile capturate de oastea lui Mihai ca să le trimită lui Rudolf II și el (Basta) „*să-l recomande pe Mihai împăratului*”. Mihai i-a răspuns sec că le va trimite el însuși împăratului. Această solicitare total infantilă a lui Basta dovedește încă o dată caracterul său invidios iar refuzul lui Mihai arată că nu Basta avea comanda supremă - vezi și Ioachim Crăciun, *Cronicarul Szamosközy...*, p. 160-161.

²⁴ Biblioteca Academiei Române, Cabinetul Stampe, Hărți, Muzică, cota F III 192036 - Steagul lui Ieremia Movilă.

Dresden den 21 Augusti”²⁵. De observat că, în titlul manuscrisului, numele lui Giorgio Basta este menționat al doilea, după cel al lui Mihai Viteazul, ceea ce nu poate fi considerat în niciun caz o greșeală, nu la acest nivel în care eticheta și protocolul contau și erau respectate întocmai. Și tot conform ceremonialului, principele Țării Românești este menționat cu numele de botez urmat de titlul său de voievod (*Herrn Michael Weida*), fiind cap încoronat și unsul Domnului, spre deosebire de general, care e menționat cu numele de familie, ceea ce în canoanele epocii însemna că nu avea calitate nobiliară. De aici invidia lui Basta care nu reușise până atunci să fie guvernator și, cu atât mai puțin, principe al Transilvaniei, cum fusese Mihai²⁶, adăugând, desigur, și faptul că, deși învins la Mirăslău de către același Basta (incluzând aici și trădarea), principele Țării Românești a fost primit la Viena de către arhiducele Matthias, apoi la Praga de însuși Rudolf II, care a dat în cinstea oaspetelui un banchet, învingătorul său aflat în slujba habsburgilor fiind, prin urmare, ignorat. Faptele de arme îl precedau. *Il Vallacco* este cunoscut la curțile europene. Aegidius Sadeler nu a scăpat ocazia de a-l immortaliza când l-a cunoscut la Curtea Imperială din Praga

²⁵ „O reprezentare a steagurilor cavalerilor și mercenarilor, care au fost capturate în bătălia din Transilvania prin ajutorul harnic al lui Dumnezeu și priceperea cavalerilor și care au fost trimise Majestății Sale Imperiale de la domnul Michael Weida și George Basta și aduse la Palatul Imperial în marșea de după Ziua Sfântului Laurențiu. Acolo, au fost prezentate și expuse public de către persoane desemnate. Această victorie a încântat Majestatea Sa Imperială și pe toată lumea, iar ei au mulțumit lui Dumnezeu pentru această victorie norocoasă. Văzând eu însumi aceste steaguri triumfătoare, voi răspunde cu umilință prea-milostivului meu Elector, domniei sale ducele Christian de Saxonia, cu privire la bunăvoința sa etc. Prea umilul și ascultătorul prea-înălțimii Voastre Electorale, Georg Puchner, Intendent etc. Anul 1601. Dresden, 21 August”

²⁶ Ioachim Crăciun, *Cronicarul Szamosközy...*, p. 129: „*eligitur in principem Transilvaniae Michael vaivoda*” (*Mihai voievodul este ales principe al Transilvaniei*). Mai pe larg, Constantin Rezachevici, *Cronologia domnilor din Țara Românească și Moldova*, vol I, *Secolele XIV-XVI*, București, Editura Enciclopedică, 2001, p. 333. Tot Constantin Rezachevici menționează că Basta a luat hotărârea de a-l ucide pe Mihai de unul singur (*op. cit.* p. 335) Giorgio Basta a ajuns pentru scurt timp guvernator imperial al Transilvaniei, după asasinarea lui Mihai Viteazul între 1601-1604, cu intermitențe pentru că puterea lui era contestată de Dietă care recunoștea ca principii pe Sigismund Báthory a treia oară (1601-1602) apoi Moise Székely (15 aprilie - 17 iulie 1603, mort în bătălia de la Zărnești contra lui Radu Șerban). Persecuția protestanților (și în general a celor de altă confesiune decât cea catolică), abuzurile și proasta guvernare au dus la ceea ce s-a numit *Bocskai szabadságharc* sau *Bocskai-felkelés* – războiul de independență al ardelenilor contra habsburgilor condus de Ștefan Bocskai, recunoscut și el de Dietă ca principe, nu doar al Transilvaniei, dar și al Ungariei Superioare, Bocskai primind inclusiv un berat de confirmare din partea sultanului, la încoronare participând chiar marele vizir. Interesant că Basta a ajuns să fie detestat chiar de factorii de decizie de la Praga, iar după tratatele de la Viena și Zsitvatorok nici măcar nu a mai fost invitat în Comitetul Militar habsburgic, membrii acestuia refuzând să-i plătească datoriile pe care le avea Comitetul față de el – 380000 taleri reprezentând soldele mercenarilor săi plătiți din buzunarul lui. Rudolf II i-a conferit titlul de baron în compensație.

cu prilejul *priegiei* în 1601 (foto 1). Ulterior, chipul său a fost reprezentat în gravură și pictură și de alți artiști, menționând aici în mod special binecunoscutul tablou al lui Frans Franken II (cel Tânăr)²⁷, *Cresus arătându-și bogățiile lui Solon* care are o importanță aparte (foto 15). O serie întreagă de experți s-au pronunțat cu privire la personajele secundare și la tema picturii aflate atât la Kunsthistorisches Museum din Viena, cât și la copiile sau exemplarele aflate în alte muzee, așa încât nu vom insista asupra lor sau asupra tehnicii picturii²⁸. Desigur, este o alegorie, în tablou apărând personaje care în realitate nu erau contemporane, cu excepția celor două personaje principale, Cressus și Solon – și acestea făcând trimitere la personaje ale secolului al XVI-lea cum era Rudolf II – împăratul Sfântului Imperiu roman de neam german, monarh excentric și luminat, pasionat de științe și arte, preocupat de piatra filosofală și alchimie. Întreținea o curte extrem de costisitoare; era interesat de obiecte de artă și prestigiu (Biblia diavolului); chemase acolo pe cheltuiala lui creatori de artă dintre cei mai renumiți. Nicolae Bălcescu afirma că „lăsase deoparte trebile statului spre a se ocupa de științe naturale și de antichități pentru care își sleise finanțele, dar mai cu seamă de visări astrologice care umpluseră mintea sa, înconjurat de medalii”²⁹. Este ușor de făcut o paralelă, gen Plutarh, între Cressus și Rudolf II. Chiar Plutarh descrie tema în *Vieți paralele* (*Viața lui Solon*), temă abordată mai înainte de Herodot în Cartea I – *Clio*, unde se face referire la aur și bogăție, a căror deținere aduce atât fericire, dar mai ales primejdii. Astfel, regele Cressus ajunsese în pragul unui sfârșit crunt, de la care doar înțelepciunea l-a scăpat în ultima clipă, aurul nemaivând nicio valoare. Tema se regăsește și într-o serie de cărți ale Bibliei, în special în Evangheliile³⁰, dar și într-o serie de cântece medievale – *Das Nibelungenlied*, de

²⁷ Semna cu inițialele „D.O” – de la „de oude” (în flamandă: „cel Bătrîn”) ca și tatăl său din momentul în care fiul său Frans III începuse și el să picteze, Frans II având atunci 47 de ani (1628), iar Frans Francken I fiind mort de 12 ani.

²⁸ În afară de lucrările vechi, D.A. Sturdza, *Memoriu asupra portretelor domnilor români*, București, 1875, p. 12-20; I.C. Băcilă, *Portretele lui Mihai Viteazul*, Sibiu, Editura „Asociațiunii”, 1926, p. 6-7 unde descrie tabloul (în general tot studiul) și Barbu Slătineanu, *Contribuții la studiul portretelor lui Mihai Viteazul însoțit de un nou portret*, București, 1933 (extras din Revista istorică română nr. 2-3) trebuie amintită lucrarea lui Andrei Pippidi, *Mihai Viteazul în arta epocii sale*, Cluj, Institutul de Studii Sud-Est Europene, Editura Dacia, 1987, cu referire specială la tabloul lui Frans Francken.

²⁹ Apud. Ștefan Tănăsescu, *Despre medalia lui Mihai Viteazul*, în „Buletinul Societății Numismatice Române”, Nr. 121-123, București, 1973-1975, p. 242.

³⁰ Matei, cap. 19/21; Luca, cap. 12/33; Epistola lui Pavel către Evrei, cap. 10/34; A doua epistolă a lui Petru, cap. 2/3

pildă, binecunoscut în lumea germană și olandeză –, din care se desprinde concluzia că aurul nu aduce decât nenorocire. Este de semnalat un anumit aspect legat de spiritul perioadei de sfârșit de secol XVI, care are legătură cu tema picturii („*Deșertăciuni sunt toate cele omenești [...] Unde este aurul și argintul? Unde este mulțimea slugilor și desfătărilor? Toate sunt țărână...*” etc.): este vorba de o revenire la valorile Evului Mediu clasic, promovate de cavalerism și de cruciade – ne aflăm plină cruciadă târzie (ultima cruciadă³¹) pentru alungarea Marelui Turc din Europa, pentru eliberarea Constantinopolei, ba chiar și a Ierusalimului – menționam mai sus închipuirile lui Sigismund Bathory din *La Battorea*. Se organizează turniruri. Mihai este un erou asemenea lui Siegfried din *Cântecul nibelungilor* amintit mai sus și cade răpus tot ca acesta, prin trădare. În picturi și gravuri eroii sunt reprezentați în armuri medievale. Notorietatea l-a adus pe Mihai Viteazul în tablou. Vine direct de pe câmpul de luptă și dintr-o zonă, să-i spunem, exotică, în general îndepărtată și misterioasă, lucru care atrage. Este victorios în luptele cu turcii, iar personalitatea lui Sigismund Bathory ca așa zis „suzeran” al său decade iremediabil la Curtea Imperială de la Praga, de când fostul soț al Mariei Christina de Habsburg a defectat în tabăra poloneză a lui Sigismund III Vasa, rivalul lui Maximilian al III-lea, fratele lui Rudolf II, pentru tronul polonez. Trebuie menționat că pentru reprezentarea unor personaje într-o pictură în care, fie și alegoric, se face trimitere la persoana împăratului sau a familiei imperiale, autorul are nevoie de o dispensă imperială, prin urmare, prezența lui Mihai în tablou a fost aprobată anterior și, prin aceasta, s-a realizat și aprobarea faptelor sale, dacă nu chiar însușirea acestora de către comanditar. Plasat în proximitatea

³¹ Parafrazând titlul sub care super-producția cinematografică „Mihai Viteazul” (1971) - scenariul Titus Popovici, regia Sergiu Nicolaescu - a rulat la cinematografele din Franța, Spania și Italia. Filmul este de propagandă naționalistă și este al doilea film din lume ca număr de figuranți, regizorul beneficiind de tot sprijinul conducerii comuniste de partid și de stat de la București. Realitatea istorică aici este mistificată, dacă este să ne referim doar la aspectul religios, principele Țării Românești fiind în realitate un creștin practicant, un personaj profund religios. A fost dorința lui Nicolae Ceaușescu (dictator nu doar ateu, ci de ‘a dreptul anticrist demolar de biserici) de a se identifica cu Mihai Viteazul, prin urmare, în film, dimensiunea religioasă este zero sau chiar negativă – nici o iotă despre mitropolia de la Alba Iulia sau despre ortodoxia transilvăneană. Filmul trebuie amintit măcar în subsidiar dacă ne referim la simbolism. Este vorba de intenția unui regim dictatorial de a prelua și modela imaginea lui Mihai Viteazul conform ideologiei comuniste și a cultului personalității dictatorului, ținând cont că cinematografia are un impact mult mai mare în rândul maselor (e mai greu de citit, mai ușor de vizionat, prin urmare, mai ușor de manipulat), în special asupra acelei părți credule ale acestora. Mesajul său de propagandă naționalistă are efect și astăzi. O critică în acest sens a filmului o face Cristian Tudor Popescu în lucrarea sa *Filmul surd într-o lume mută*, Iași, Editura Polirom, 2011, p. 198-204.

centrului picturii, chipul eroului din bătăliile cu păgânii se distinge clar printre celelalte personaje, având o atitudine nobilă, rezervată, de invitat de onoare, prin urmare, superioară față de acestea – un militar printre civili. Nu-i vedem aici pe Giorgio Basta sau pe Sigismund Bathory. Frans Francken II s-a inspirat masiv din gravura lui Aegidius Sadeler³². Trei secole mai târziu, cu ocazia zidirii noii catedrale mitropolitane de la Alba Iulia, Costin Petrescu preia la indigo portretul lui Mihai din tabloul lui Frans Franken II și îl reprezintă similar în frescă, făcându-se trimitere în mod oficial de către comanditari la o imagine consacrată internațional (foto 32). Academia Română posedă un exemplar al picturii lui Frans Francken II clasat în tezaur³³.

Biblioteca Academiei Române deține un bogat material imagistic referitor la Mihai Viteazul, gravuri de epocă, litografii, picturi și fotografii ale unor evenimente oficiale, domnitorul fiind cel mai bine reprezentat artistic dintre toți principii români, atât în secolul XVII, cât și în secolele XIX și XX³⁴. De remarcat numărul acestor portrete: 12 (opt reprezentate în studiu, v. foto 2 – 9) față de cele ale altor domnitori români: 7 ale lui Dimitrie Cantemir, 4 ale lui Constantin Brâncoveanu, restul domnitorilor prezenți în album doar cu câte unul³⁵. După Aegidius Sadeler, chipul lui Mihai Viteazul a fost preluat și de alți meșteri gravori și editori de cărți, contemporani sau din perioada imediat următoare - Domenicus Custos, Jonas Umbach, Hieronimus Ortelius, Giovanni Orlandi, Giacomo Franco, Isaac Maior – aceștia fie copiind gravura meșterului

³² I.C. Băcilă afirmă că Frans Francken II se afla la Curtea lui Rudolf II când a fost primit Mihai Viteazul, prin urmare l-a cunoscut personal și pe el și pe fata lui domnița Florica pe care a așezat-o alături în pictură, cf. I.C. Băcilă, *op.cit.*, p. 6. Vezi și Const. V. Obedeianu, *Portretele lui Mihai Viteazul*, București, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, 1906, p. 14-16, conferință ținută la Atheneu în ziua de 27 Februarie 1906.

³³ Lucrarea a fost dăruită Academiei Române de Academia de Științe a Uniunii Sovietice, la 23 aprilie 1937, prin intermediul ministrului sovietic la București, Ostrovski. Este clasată în categoria Tezaur a Patrimoniului cultural național mobil cu ordin de ministru nr. 2675 din 26 noiembrie 2004. Mai multe informații despre tabloul lui Frans Francken II aflat în patrimoniul Academiei Române, în Andrei Pippidi, *op.cit.*, p. 47.

³⁴ Imaginile de la sfârșitul studiului sunt doar o mică parte din fondul patrimonial al Serviciului Stampe, Hărți, Muzică al Bibliotecii Academiei Române referitor la Mihai Viteazul. Pentru reprezentarea tuturor imaginilor ar fi necesar un album.

³⁵ Cele douăsprezece portrete (gravuri) ale lui Mihai Viteazul aflate în fondul patrimonial al Bibliotecii Academiei Române au fost publicate în catalogul *Dimitrie A. Sturdza – Memoriu asupra portretelor domnitorilor români*, București, 2023, cu toate datele de identificare precum și datele științifice și tehnice ale acestora. Totodată, informații despre gravurile din epocă reprezentându-l pe Mihai Viteazul, precum și despre proveniența acestora, vezi și Cătălina Macovei, Alina Popescu, Anca Vitan, Mariana Radu, *Constituirea fondului de stampe, fotografii și hărți*, în *Istoria Bibliotecii Academiei Române 1867-1885*, București, 2022, p. 484.

olandez, fie reprezentându-l în manieră proprie – cazul lui Giovanni Orlandi, în viziunea căruia Mihai Viteazul seamănă cu un grande de Spania, în fundal fiind bătălia de la Nicopole. Îclinăm a da crezare lui Nicolae Bălcescu și lui A.G. Golescu când afirmau că adevăratul chip al principelui Țării Românești este cel al lui Sadeler (foto 1).

Am dat mai sus două exemple de contemporani ai Viteazului (Giorgio Basta și Sigismund Bathory) ca substanță de contrast pentru a scoate în evidență personalitatea sa. Tot o substanță de contrast față de personalitatea lui Mihai este și caracterul lui Rudolf II de Habsburg, cu preocupările amintite mai sus, dar și cu oarecare probleme psihice (se izolează, evită mulțimile, extrem de neîncrezător chiar în cei apropiați lui, temându-se de vrăjitorie și otrăvire, relația cu femeile este dezastruoasă)³⁶, probleme care îl fac să lase războiul pe seama lui Giorgio Basta. Față în față, cum au și fost, (suntem la „capitolul imagine” – gravuri, picturi) am vedea un personaj de cabinet – Rudolf – opus altuia, sosit direct de pe câmpul de bătălie, impozant, spirit cazon cu atitudine de comandă, obișnuit cu primejdia, capabil de a lua decizii pe moment, curajos, inspirând încredere, cu victorii dobândite asupra unor armate puternice și inamici uciși cu mâna lui, în luptă dreaptă. Aegidius Sadeler este totuși un flamand; provine dintr-o societate mult mai deschisă. El îl reprezintă în gravură pe Rudolf de Habsburg ca urmare a unor comenzi și a faptului că se afla la Praga în slujba lui. Pentru Sadeler, Mihai este un erou, reprezentarea lui în gravură nu este rodul unei comenzi.

Generația pașoptistă a preluat imaginea lui Mihai, a popularizat-o – dacă e să amintim doar de celebra lucrare a lui Nicolae Bălcescu, *Românii subț Mihai Voievod Viteazul* –, demarând un proiect de țară care avea să se finalizeze 70 de ani mai târziu (cifră biblică), odată cu încoronarea regelui Ferdinand de la Alba Iulia³⁷. Cei 70 de ani dintre 1848 – 1918 reprezintă o etapă aparte a

³⁶ De remarcat o scenă povestită de cronicarul Szamosközy între Bartolomeu Pezzen, David Ungnad și Mihai Viteazul: „Îmbătat-a odată Mihaiu vodă pe Bartolomeu Pezzen și pe David Ungnad [...] Întrebatu-i-a Mihaiu vodă: *E împăratul nemțesc femeie sau fată?*” - Ioachim Crăciun, *Cronicarul Szamosközy...*, p. 130.

³⁷ Nicolae Bălcescu, *op.cit.*: „Putea el (Mihai n.a.) dezerta cauza națională pe care se fâgăduise a ajuta? Ardealul a cărei gloată a populației sunt români, nu este el o țară românească? Ce, fiindcă ne tragem din acel popor stăpân al lumii care întemeie cea mai minunată și mai colosală unitate cunoscută în cartea istoriei omenirii, fi-vom noi osândiți a trăi alături frate cu frate în veci strein unul de altul? [...] Se poate naște ceva în lume fără jertfe și dureri? Eroul va cădea într-adevăr sub această grea sarcină. El va adăuga un nume glorios mai mult la șirul martirilor unității naționale dar silințele lui, sângele său vărsat, până și greșalele lui vor lumina calea

reprezentării voievodului, ținând cont de proiectul Unirii clamat de pașoptiști la Cernăuți și Blaj, persoana sa fiind practic adoptată *sine qua non* de către elita românească intelectuală și politică în același timp, din toate cele trei principate române. Nici nu putea fi altfel; la nivel de elite, ca și în rândul maselor, se știa bine că un astfel de proiect – Unirea tuturor românilor într-un singur stat – nu se putea face decât prin război și printr-o reeditare a actelor de la 1599 și 1600, cu o nouă trecere a munților și o nouă intrare triumfală în Alba Iulia. Pentru aceasta, Mihai Viteazul era personalitatea cea mai potrivită pentru toți românii (făcuse prima Unire, simboliza unitatea), dar mai ales pentru românii din Transilvania, unde revoluția de la 1848 a căpătat un caracter național și s-a manifestat prin luptă armată. În 1857 Nicolae Grigorescu îl reprezintă la Călugăreni, în fruntea armatei ale cărei steaguri erau cele pașoptiste³⁸. Trebuie amintit că la Adunarea de la Blaj (15 mai 1848) s-a strigat de către mulțimea adunată (cca. 40.000 oameni), pentru prima dată, lozinca „*Noi vrem să ne unim cu Țara*” (respectiv cu Țara Românească și Moldova, care încă nu erau unite – dar exista ideea de țară), ca reacție la încercarea revoluționarilor maghiari de a integra Transilvania în granițele Ungariei Mari, fără consimțământul națiunii române. Mihai Viteazul avea cea mai mare recunoaștere internațională dintre voievozi, dovadă numărul mare de portrete. Pașoptiștii au optat pentru portretul lui Sadeler considerat de Bălcescu și de Arăpila Golescu ca fiind cel adevărat (portret aflat în colecția Serviciului Stampe al Bibliotecii Academiei Române). De altfel, Sadeler însuși menționează sub portret că l-a reprezentat pe Mihai Viteazul „*ad vivum delineavit*” (conturat cum era în viață). Lucrurile încep să ia amploare după Mica Unire din 1859, socotită ca o etapă premergătoare Marii Unirii. În 1874, a fost inaugurată statuia ecvestră a lui Mihai Viteazul, operă a sculptorului Albert Ernest Carrière Belleuse, așezată în fața Universității (foto 17 și 18), chiar dacă Întâiul Unificator nu se remarcase în domeniul academic și nu avea nimic în comun cu învățământul universitar în 1874, excepție făcând doar efortul său personal în cadrul dietelor ardeleni pe care le prezida, o dată, de a așeza în drepturi limba română alături de limbile maghiară și germană și a doua, de a proteja mănăstirile ortodoxe ardeleni devenite centre de cultură și învățământ pentru români – ceea ce reprezintă totuși o temelie cultural-

generațiilor viitoare și va veni o zi cât de târziu când ursitele glorioase ce el a visat pentru nație se vor împlini”. Autorul face referire inclusiv la originea imperială romană a românilor.

³⁸ Lucrarea se află la Muzeul Național de Artă al României din București, este clasată în categoria patrimonială – Fond cu Ordin de clasare: 3830/31.12.2021.

educativă, acest lucru fiind valabil doar pentru Transilvania. A fost o decizie a autorităților române de atunci de a lega învățământul și cultura românească de personalitatea primului unificator în ideea unei uniri spirituale cu românii din Transilvania și Moldova, statuia fiind amplasată exact pe locul altarului fostei biserici a mănăstirii Sf. Sava (biserica demolată avându-se în vedere starea sa avansată de degradare), mănăstire legată de Academia Domnească înființată de Constantin Brâncoveanu cu aproape două secole mai înainte, altfel spus, înainte-mergătoare a Academiei Române și a Universității din București. Printre personalitățile politice și culturale românești menționăm pe regele Carol I, premierul conservator Lascăr Catargiu, primarul Bucureștilor Gheorghe Manu, mitropolitul Nifon, ca și personalități culturale și politice românești precum Grigore G. Cantacuzino, Constantin Esarcu, Nicolae Grigorescu, Alexandru Odobescu, Dimitrie Berindei, Cezar Bolliac, Teodor Aman, George Mitileneu, Gheorghe Stăncescu și alții. Era direcția în care mergea societatea românească; statuia nu putea să aibă din punct de vedere simbolic un loc mai potrivit decât cel din centrul capitalei, centru cultural în același timp³⁹. De la 1600 „nici un român n-a mai putut gândi Unirea fără uriașa lui personalitate, fără paloșul sau securea lui ridicată spre cerul dreptății, fără chipul lui de curată și desăvârșită poezie tragică” (Nicolae Iorga). De altfel, trebuie amintit că a existat o stare de iritare în cadrul guvernelor de la Istanbul și în special de la Viena/Budapesta care vedeau în ridicarea statuii un manifest de independență și unitate. Statuia devine emblema orașului. Vasile Alecsandri îi dedică pe loc o odă în care Mihai este „Gigant din alte timpuri, fruntaș între eroi! [...] Mihai Bravul în bronz a reînviat!”⁴⁰. Ca un omagiu adus lui Mihai, statuia va fi flancată 4 ani mai târziu de două tunuri turcești capturate la Grivița. Întoarsă victorios din Războiul de Independență, armata română defilează prin fața statuii. O parte a încoronării lui Carol I ca rege al României în 1881 s-a petrecut tot acolo. Se fac serbări (foto 20 și 21), dar și manifestări de protest față de politica desfășurată de monarhia dualistă austro-ungară care prigonea comunitatea românească ardeleană, cum au fost cele din 14 iunie 1892 – manifestație de protest contra violențelor comise de autoritățile maghiare contra memorandistului Ioan Rațiu și a familiei sale, la care au participat peste 30000

³⁹ O altă propunere de așezare a statuii fusese pentru dealul pe care se afla mănăstirea Mihai vodă, ctitoria lui Mihai Viteazul. Propunerea a fost respinsă dat fiind că locul nu era chiar unul central. Mesajul și importanța ar fi fost diluate.

⁴⁰ „Convorbiri Literare”, Anul 8, Nr. 9, 1 decembrie 1874, Vasile Alecsandri, *Oda Statuei lui Mihai Viteazul*, p 351-352,

oameni; apoi cele din anii 1894 și 1897 – adunare de solidaritate cu liderii transilvăneni militanți pentru unitatea națională și contra acțiunilor monarhiei dualiste austro-ungare de maghiarizare a românilor ardeleni – precum și cele din 1914 și 1915 –, pentru intrarea în război de partea Antantei și realizarea Marii Uniri. Presa vremii abundă de imagini ale voievodului, picturi, litografii, fotografii făcute cu ocazia comemorărilor și reproduceri fotografice după picturi vechi ale voievodului odată cu perioada de pionierat a fotografiei (foto 10 – 14). La 10 Octombrie 1914, cu ocazia încoronării și ținând cont că începuse Primul Război Mondial, în care România trebuia să intre pentru Unire, Nicolae Filipescu îi ura cu patimă regelui Ferdinand la urcarea pe tron

„să împlinească visul unui neam împodobindu-se cu titlurile lui Mihai Viteazul domn al Țării Românești al întregului Ardeal și al Moldovei, adăugând pe deasupra strălucirea purpurei regale; sau răpus, în cel mai suprem avânt de vitejie al neamului vei fi totuși sfințit ca un erou național. De aceea, mărirea ce ți-o urăm sire, este să te încoronezi la Alba Iulia sau să mori pe câmpia de la Turda”⁴¹.

Discursul său face trimitere la ceea ce Nicolae Bălcescu scria în *Românii sub Mihai voievod Viteazul*, referitor la destinul eroului⁴².

Războiul de Reîntregire nu avea cum să nu fie legat de numele celui care cu trei secole în urmă trecea Carpații și intra biruitor în Alba Iulia. Au fost momente fericite și mai puțin fericite, cu lupte grele, cu acte de eroism incontestabil, cu pierderi, cu retrageri, dar și cu victorii împotriva unui inamic superior ca experiență, număr și dotare. În cele din urmă, cu un final victorios și cu o recunoaștere a bravurii ostașilor români și a valorii corpului ei ofițeresc. Pentru recunoașterea meritelor ofițerilor români de pe front, a fost instituit în decembrie 1916 *Ordinul Mihai Viteazul*, un ordin deosebit față de cele existente până atunci (foto 30⁴³). Se acorda exclusiv militarilor și doar pe timp de război, pentru fapte deosebite cum ar fi conducerea de către ofițer a unui atac în fruntea trupei, dând exemplu personal, asemenea patronului Ordinului la vremea lui,

⁴¹ N. Polizu Micșunești, *Nicolae Filipescu, Însemnări 1914 – 1916*, București, Tipografia ziarului „Universul”, 1936, p. 25.

⁴² Supra, nota 37.

⁴³ Deși nu a condus vreodată în timpul Războiului de Reîntregire un atac în stilul lui Mihai Viteazul (nici nu avea cum, fiind alte vremuri și nici nu se putea expune), regele Ferdinand era purtătorul clasei I a Ordinului *Mihai Viteazul* în virtutea funcției sale de rege și comandant suprem al armatei, fiind în același timp și mare maestru al Ordinului.

faptele Viteazului fiind pildă și emulație pentru militari. Cavalerii ordinului aveau și o uniformă, formată dintr-o pelerină albă, purtată pe deasupra uniformei militare și având însemnul ordinului, obiectul vestimentar fiind inspirat de mantia purtată de Mihai în momentul intrării triumfale în Alba Iulia; pe cap se purta o căciulă asemenea celei a voievodului. Capul lui Mihai Viteazul aflat la Mănăstirea Dealul devine relicvă cu valoare spirituală asemenea moaștelor sfinților. Este fotografiat de Carol Popp de Szathmari – primul fotograf din România –, cu mult înainte de izbucnirea Primului Război Mondial, ceea ce demonstrează importanța momentului și a personalității voievodului (foto 28). Prețioasa relicvă cunoaște o a doua pribegie, odată cu retragerea armatei, regelui și guvernului la Iași, fiind depusă pentru o perioadă la Mitropolia Moldovei, apoi iarăși evacuată în Ucraina la Kherson, de unde va reveni în noiembrie 1918, la Iași și în cele din urmă, în 1920, înapoi la mănăstirea Dealul⁴⁴ (foto 29). Nu putem ști care ar fi fost atitudinea autorităților germane, care aveau să ocupe teritoriul, față de un astfel de bun spiritual – Primul Război Mondial nu a fost un conflict ideologic. Știm doar care a fost atitudinea lor față de încercarea bulgarilor de a fura moaștele sf. Dimitrie din Basarabi de la Patriarhie. Capul lui Mihai Viteazul nu constituia un bun care ar fi putut fi valorificat. Grija autorităților române – și, dacă este să fim mai preciși: a unei inițiative a elitei intelectuale românești – era cauzată de valoarea de simbol pe care această tigvă o avea raportat la motivul intrării României în ceea ce a rămas în mediul popular ca fiind Marele Război și în istoriografie ca fiind Războiul de Reîntregire. Din antichitatea romană și de la galul Brennus încoace, o armată de ocupație își arogă drepturi discreționare. Cele două tunuri otomane vechi, dar cu valoare de simbol, capturate la Grivița și care flancau statuia lui Mihai, au fost confiscate de armata turcă și transportate la Istanbul. Era o revanșă luată după victoriile de la Grivița și Plevna, chiar dacă meritul ocupării Bucureștilor îi aparținea aproape exclusiv armatei germane.

Marea Unire s-a făcut prin voință populară (*vox populi, vox Dei*) și „pe sprijinul faptei lui Mihai”, cum afirma Nicolae Iorga – el însuși un împătimit al realizării Unirii și purtător al colanului Ordinului Ferdinand⁴⁵. Parafrazând

⁴⁴ Ion Petrovici, *De-a lungul unei vieți: Amintiri*, București, Editura pentru literatură, 1966, p. 280.

⁴⁵ Nicolae Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, București, Editura Militară, 1968, p. 440. Ordinul Ferdinand se conferea celor care au avut o contribuție însemnată pentru realizarea Unirii, tot așa cum și regele Ferdinand a intrat în război împotriva țării sale natale ținând cont de doleanțele poporului și de votul majoritar în Consiliul de Coroană.

F-2. D. Custos – Mihai Viteazul

F-6. Umbach – Mihai Viteazul

F-3 -G. Franco - Mihai Viteazul

F-7. H. Ortelius – Mihai Viteazul

F-4. Isaak Major – Mihai Viteazul

F-8 A. Bielz - Mihai Viteazul

F-5. G. Orlandi – Mihai Viteazul

F-9. Sibmacher – Mihai Viteazul

Fig. 12, Constantin Lecca, Mihai Viteazul, stampă

Fig. 13 , Theodor Aman, Mihai Viteazul, stampă

Fig. 14, J. Blaschke, Prinderea lui Mihai Viteazul, stampă

Fig. 15, *Regele Cressus arătându-și bogățiile înțeleptului Solon* –
fotografie după tabloul lui Frans Franken II

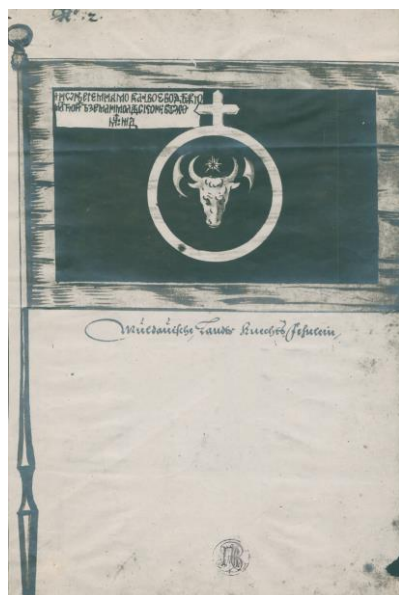

Fig. 16, *Steagul lui Ieremia Movilă*
capturat de Mihai Viteazul la Guruslău,
fotografie

Fig. 17, *Statuia lui Mihai Viteazul din*
București, fotografie

Fig. 18, Statuia lui Mihai Viteazul din București cu cele două tunuri otomane capturate în bătălia de la Grivița din 30 August 1877, fotografie

Fig. 19, Adunare în fața statuii lui Mihai Viteazul, fotografie

Fig. 20, Serbare la statuia lui Mihai Viteazul din București, după cucerirea Independenței. Se observă cele patru tropaioane din jurul statuii cu numele victoriilor, fotografie

Fig. 21, Serbare la statuia lui Mihai Viteazul din București, după cucerirea Independenței, fotografie

Fig. 22, 10 Mai 1906 – Defilarea micilor dorobanți prin fața statuii lui Mihai Viteazul, în prezența Regelui Carol I, fotografie

Fig. 23, Decembrie 1918 – Regele Ferdinand, Regina Maria și generalul Henri Mathias Berthelot în fața statuii lui Mihai Viteazul din București, fotografie

Fig. 24, Intrarea triumfală a lui Mihai Viteazul în Alba Iulia, fotografie după pictura lui Constantin Lecca, fotografie

Fig. 25, Intrarea Regelui Ferdinand și a Reginei Maria prin poarta Sf. Gheorghe a cetății Alba Iulia, la întoarcerea din campania maghiară din 1919 – reeditarea intrării triumfale a lui Mihai Viteazul după bătălia de la Șelimbăr din 1599, fotografie

Fig. 26: Regele Ferdinand și Regina Maria la mormântul lui Mihai Viteazul de la Turda, după întoarcerea din campania maghiară din 1919, fotografie

Fig. 27, Generalul Henri Matthias Berthelot la mormântul lui Mihai Viteazul de la Turda, circa 1926, fotografie

Fig. 28, Capul lui Mihai Viteazul la Mănăstirea Dealul (alături de cel al lui Radu cel Mare), Fotografie de Carol Popp de Szathmari

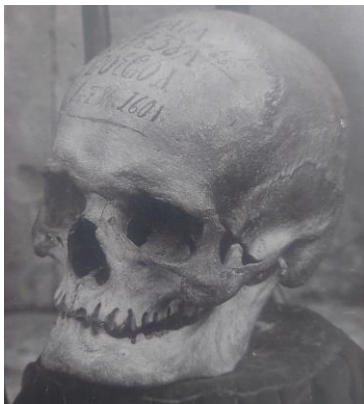

Fig. 29, Capul lui Mihai Viteazul, fotografie

Fig. 30, Regele Ferdinand I, purtând la gât Ordinul militar Mihai Viteazul, fotografie

Fig. 31, Încoronarea de la Alba Iulia, 1922, fotografie

Fig. 32, Mihai Viteazul
Frescă de Costin Petrescu,
Catedrala ortodoxă de la Alba Iulia

Fig. 33, Cei doi monarhi unificatori
împreună pe un timbru și pe o cutie de
chibrituri, în 1922